

№ 29 (718)
Жнівень 2018 года

Крэйзнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

➔ **Экспедыцыя: комплекс «Крыжоўкі» і ваколіцы –** *стар. 3*

➔ **Асоба: пісьменнік, мастак і кампазітар А. Бартэльс –** *стар. 5*

➔ **Конкурс «Адвечнае»: пра вёску Унталянка –** *стар. 6*

Ад банка – для бібліятэкі

Добрай традыцыяй стала супрацоўніцтва ААТ «БПБ-Ашчадбанк» з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі. «КГ» распаўядала пра каштоўны падарунак – два выданні *Казіміра Семяновіча «Вялікае мастацтва артылеры» (1650 г. на лацінскай і 1651 г. на французскай мовах)*, якія бібліятэка атрымала ад банка ў 2012 г.

Нядаўна ж, дзякуючы дамоў прэзідэнта, старшыні праўлення ПААТ «Ашчадбанк» Германа Грэфа з Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Аляксандрам Лукашэнкам, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з'явіўся шэраг бізнес-выданняў. Таксама бібліятэка атрымала права доступу да электроннай бібліятэкі Ашчадбанка. 25 ліпеня ў НББ адбылася цырымонія перадачы кнігі і прэс-канферэнцыя з удзелам старшыні праўлення ААТ «БПБ-Ашчадбанк» Ігара Мяркулава і першага намесніка дырэктара бібліятэкі Алены Даўгаполавай.

А. Даўгаполава адзначыла, што фонды НББ налічваюць 10 мільянаў кніг і штогод павялічваюцца на 200 тысячачу ўвясенняў (з іх каля 20% складаюць дарункі юрыдычных і фізічных асобаў). Паслугамі бібліятэкі карыстаюцца 174 тысячы чалавек. Ад імя адміністрацыі і чытачоў А. Даўгаполава выказала словы ўдзячнасці кіраўніцтву банка за чарговы дар і спадзяванне на далейшае супрацоўніцтва. Напрыканцы прэс-канферэнцыі І. Мяркулава быў уручаны сімвалічны падарунак ад бібліятэкі – факсімілье «Буквара», 400-годдзе выдання якога адзначаецца сёння, а таксама чытацкі білет.

Бібліяграфічная інфармацыя новых паступленняў увойдзе ў электронны каталог НББ і зводны электронны каталог бібліятэк Беларусі. З кнігамі, у тым ліку ў электронным фармаце, можна азнаёміцца ў чытальнай зале.

Наталі КУПРЭВІЧ, фота аўтара

«Лён-фэст» прайшоў на Карэліччыне

У сялянскай гаспадарцы «Белыя лугі» ў вёсцы Ціневічы Карэліцкага раёна, дзе кожная рэч можа раскажаць пра побыт беларускіх сялянаў, прайшло раённае свята «Лён-фэст 2018». Лён – сімвал чысціні, багатыя і гасціннасці, дзякуючы яму цягам многіх стагоддзяў апраналіся і карміліся людзі.

Госці імпрэзы пачулі і ўбачылі выступленні творчых калектываў Карэліцкага і Іўеўскага раёнаў, актыўна ўдзельнічалі ў конкурсах і майстар-класах, пад час аднаго з якіх змаглі навучыцца танцаваць беларускія побытавыя танцы.

Супрацоўнікі раённага Дома рамёстваў усім гасцям прапаноўвалі набыць сувеніры і падарункі з беларускім каларытам, работнік Дома рамёстваў Вольга Крышэн правяла майстар-клас па вышыўцы для

дзяцей і бацькоў. Работнікі Карэліцкай раённай бібліятэкі арганізавалі кніжную выстаўку «Лён мой, лён» і продаж сувенірнай прадукцыі. Спецыялісты Карэліцкага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці частавалі гасцей свята блінамі з семенем лёну, з мёдам і варэннем.

Шмат было ахвочых сфата-

графавання ў музеі пад адкрытым небам «Прадметы збору і апрацоўкі лёну». Самымі ж актыўнымі ўдзельнікамі «Лён-фэсту» сталі дзеці. Яны маглі паказаць свае кулінарныя здольнасці ў майстар-класе па прыгатаванні пірага з ільняным семенем і кісялю, які арганізавалі спецыялісты Карэліцкага РЦКІНТ Таццяна Дзідзь і аўтар гэтых радкоў. Трэба было бачыць радасць і азарт на тварах дзяцей – яны не толькі самастойна прыгатовалі смачныя ласункі, але і пакаштавалі іх ды пачаставалі сваіх бацькоў.

Упэўненая, што яркія ўражанні ад свята і прыгожыя краявіды вёскі Ціневічы на доўга застануцца ў памяці гасцей «Лён-фэсту».

*Аксана БАСЮК,
задачык аддзела метадычнай
работы Карэліцкага
раённага цэнтра культуры
і народнай творчасці*

З любоўю да роднай газеты

Дазвольце шчыра і сардэчна павіншаваць вас, паважаны калектыў, з 15-годдзем з дня пачатку выхаду. Ваше выданне амаль раўеснік новага тысячагоддзя. Гэта накладае на выдаўцоў вялікую адказнасць за той аповед, які распачала ваша газета. Яна, быццам раўчук, пусцілася ў далёкі шлях, шлях у многім нязвяданым, пакручастым... Гэта яшчэ падлетак, якому хочацца ўсё пабачыць, да ўсяго дакрануцца, зразумець. А невядомага ў нашай любай Беларусі так многа, што яго хопіць яшчэ не на адно пакаленне. Пачатак пакладзены. І які пачатак!..

А інакш і быць не магло. На гэтай ніве працуюць такія шчырыя руліўцы мінулага і сучаснага *Беларушчыны*! Іх імёны добра вядомыя нават за межамі нашай дзяржавы. Літаратуразнавец, гісторык, пісьменнік, журналіст, доктар філалагічных навук, прафесар Адам Мальдэвіс. А побач кроца папалечнікі Навум Гальпяровіч, Алесь Карлюкевіч, Вячаслаў Рагойша...

Ваша выданне – гэта павязь нашай далёкай мінуўшчыны і сучаснасці. Колькі чытачоў даведлася праз «Краязнаўчую газету» невядомага, далучылася да гісто-

рыі беларускага народа і родных мясцінаў, усядоміла, адкуль нашы карані, нашае беларускае слова.

Калектыў рэдакцыі не проста выдае газету ў складаных эканамічных умовах, а сваёй самаадданай працай праяўляе клопат пра захаванне спадчыны, выходзіць любоў і павагу да свайго роднага, адвечнага. Сёння дзякуючы газеце адчуваеш, што пачынаеш больш разумець жыццё і беражліва ставіцца да ўсяго, з чаго складаецца свет. І гэтак адчуванне пачынаецца ўжо з маленства (дзіцячы садок, школа). Значыць, мноштва колькасць чытачоў, аднадушча. Значыць, ужо не маленькі раўчук, а зліваючыся з іншымі раўчукамі, мінулыя віры і крутыя жыццёвыя павароты, на-

шая «Краязнаўчая газета» выходзіць на «шырокі прастор».

Дазвольце пажадаць вам, шануюнае спадарства, творчага натхнення, здзяйснення новых праектаў, жыццёвага аптымізму, верных чытачоў і падпісчыкаў.

Пра ўсё, аб чым піша газета (пра гісторыю радзімы, пра людзей, якія тут жылі, працуюць, вучацца, ствараюць сем'і, выходзіць з дзетка) Вольга Кругляне напісала такія радкі:

*Дзе б ты ні жыў –
далёка ці блізка,
Толькі часцей успамінай
Родную вёску –
дзяцінства калыску.
Не забывай, не забывай.*

Гэта і часцінка вашай душы, працы, задумаў, ідэяў, клопатаў, пашаны да роднага слова, да гісторыі свайго народа, да Вацькаўшчыны.

Зычу рэдакцыйным супрацоўнікам здароўя, сямейнага дабрабыту, шчасця на жыцці, газеце – новых тэмаў і здзяйсненняў.

*Мікалай КРУТНЯ,
чытач Рэдакцыйнай сельскай бібліятэкі,
Любанскі раён*

Бібліятэчнае падарожжа

У госці да бібліятэкараў у Астравецкую дзіцячую бібліятэку 18 ліпеня прыйшлі вясёлыя і гарэзлівыя хлапчкі і дзяўчынкі з Дашкольнага цэнтра развіцця дзіцяці № 1 г. Астраўца. Яны завіталі на літаратурнае падарожжа «Хто нам кнігі напісаў і намалываў» да 115-годдзя з дня нараджэння пісьменніка і жорнісёра-мультикатара Уладзіміра Сувеева.

Маленькія госці даведліся больш пра яго творчасць, пагулялі ў гульні, адказвалі на пытанні віктарыны-фантазіі, глядзелі мультфільмы па казках Сувеева, складалі пазлы па яго ілюстрацыях. Самым творчым, цікавым і вясёлым быў конкурс «Інсцэніроўка казкі». Спачатку дзеткі адказвалі на пытанні па казках пісьменніка, а потым самыя актыўныя ўдзельнічалі ў інсцэніроўцы казкі «Пад грыбам», з дапамогай малюнічых масак пераўвасобіўшыся ў казачных герояў. Дзеткі былі ў захапленні ад інсцэніроўкі.

Пад час экскурсіі па бібліятэцы маленькія госці пабылі на аб'янеменце, удзільчылі гульнівым пакоі, пазнаёміліся з часопісамі, энцыклапедыямі, музычнымі, інтэрактыўнымі і 3D-кнігамі.

Самыя цікавыя і дапытлівыя наведнікі дзіцячай бібліятэкі – менавіта дашкольнікі, таму што яны заўсёды хочучь усё ведаць, паглядзець, спытаць. А для бібліятэкараў няма нічога лепшага, чым дапытлівыя дзіцячыя вачаняты, прага ведаць і цікавасць да літаратуры.

Танна КЕРЭЛЬ, бібліятэкар Астравецкай дзіцячай бібліятэкі

На тым тыдні...

✓ **28 ліпеня** ў мястэчку Гайнаўка Падляскага ваяводства ў Польшчы дзясяткі раз праходзіць **фестываль «Rockowisko Hajnowka»**. Разам з вядомымі польскімі гуртамі «Cochise», «De Jindrows», «Materia», «Farben Lehre» на ім выступілі беларускі world rock гурт «Re 1ikt».

Фестываль ладзіцца з 2008 г., яго арганізуюць дзетчы з мясцовага музея і асяродку беларускай культуры, каб узвясці музычную рок-атмасферу мястэчка 1980-1990-х гг. Гурт «Re 1ikt» паставіў рэкорд фестывалю па ўзнагароджаны ў конкурснай праграме ў 2013 г., атрымаўшы Гран-пры і Прыз глядацкіх сімпатый.

✓ **1 жніўня** распачаўся **Міжнародны пленэр па гарадах і музеях Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей** з удзелам мастакоў з Беларусі, Украіны, Латвіі і Польшчы, які ладзіцца ў рамках праекта «Ад партнёрства мясцовых музеяў да шырокага трансгранічнага культурнага супрацоўніцтва». Праект фінансуецца сумесна з Еўрасаюзам у межах Праграмы тэрытарыяльнага супрацоўніцтва краінаў Усходняга партнёрства ЕартС Беларусі – Украіна.

Задача пленэру – сабраць мастацкі матэрыял з выявамі адметных гісторыка-культурных мяс-

цінаў, архітэктурных помнікаў, музэяў і музейных прадметаў Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей. Удзельнікі праедуюць па гарадах і музеях, якія уваходзяць у новы трансгранічны міжмузейны турыстычны маршрут, што распрацоўваецца ў межах праекта.

✓ **2 жніўня** ў Доме-музеі І з'езда РСДРП, філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, адкрылася **выстаўка «Дом на Захар'еўскай»**.

Сёлета ў сакавіку музей адзначыў 95-годдзе з дня адкрыцця, а таксама 120-годдзе з моманту правядзення І з'езда РСДРП. Цягам многіх гадоў Дом-музей з'яўляецца адным з самых вядомых турыстычных аб'ектаў Мінска. За гады існавання музея яго наведвалі шматлікія дэлегацыі і палітычныя дзетчы розных краін свету, сярод якіх кубінскі лідар Фідэль Кастра, Генеральны сакратар Цэнтральнага камітэта Кампартыі Югаславіі Іосіф Броз Ціта і многія іншыя, пакінуўшы свае ўражанні ў гасцявых кнігах.

Наведнікі выстаўкі маглі пазнаёміцца з фотаздымкамі, якія захаваў гістарычны момант з жыцця Дома-музея, кнігамі, перыядычнымі выданнямі і іншымі матэрыяламі, якія маюць дачыненне да яго гісторыі.

✓ **5 жніўня** ў дварыку Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **вулічная выстаўка «Польшча – краіна аб'ектаў ЮНЕСКА»**, падрыхтаваная Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Польшча, Польскай Турыстычнай Арганізацыяй, Польскім Інстытутам у Мінску і Музеём гісторыі горада Мінска ў межах святкавання Дня Польшчы ў Мінску.

Польшча прапануе непаўторнае падарожжа па ўнікальных скарбах гісторыі і прыроды. Гэтая краіна можа пахваліцца пятнаццацю з амаль тысячы аб'ектаў, уключаных у Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Апошнім, пятнаццатым аб'ектам, унесеным у спіс ЮНЕСКА сёлета на пачатку ліпеня, сталі Тарноўскія Горы – унікальны горна-прамысловы цэнтр, былыя шахты, дзе вялася здабыча срэбнай руды, свінцу, цынку, а таксама пітной і прамысловай вады.

✓ **6 жніўня** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася **выстаўка «Меер Аксельрод. Кніжная графіка»**.

М. Аксельрод (1902 – 1970) – жывапісец, графік, тэатральны мастак, нарадзіўся ў Маладзечне. Яркі дэбют адбыўся ў 1921 г. – Аксельрод прадставіў 36 працаў на выстаўцы беларускіх мастакоў у Мінску і быў запрошаны вучыцца на факультэце графікі Вышэйшых мастацка-тэх-

нічных майстэрняў у Маскве. Быў сябрам таварыства «Чатыры мастацтвы», на выстаўках у Маскве і Ленінградзе прадставіў працы з серыі «Мястэчка», стварэння пад час штогадовых паездаў у Беларусь. У 1920 – 1930-х гг. М. Аксельрод выкладае малюнак, арфамію спекаці ў яўрэйскіх тэатрах (госэтах) Масквы, Кіева, Мінска.

Упершыню на выстаўцы ў Мінску прадстаўлены творы Аксельрода ў галіне кніжнай графікі, якія зберагаюцца нашчадкамі мастака. 85 ілюстрацыяў да кнігі Янкі Купалы, Змітрака Бядулі, Якуба Коласа, Ізі Харыка, Зеліка Аксельрода, Нояха Лур'е, Рыўкі Рубінай, Праспэра Мерымэ створаныя ў рознай тэхніцы цягам 1920 – 1960-х гг. Падарунак аматарам гісторыі – замалеўкі Мінска 1920-х гг. – часу росквіту беларускай і яўрэйскай культуры, калі на вуліцах горада ў плыні гаворак чуўся выразны струмень ідышу; часу, калі братаў Зеліка, Меера і Залмана Аксельродаў звязвала з Янкам Купалам творчае сяброўства і захапленне пазэзіяй, мастацтвам, праца ў Беларускім дзяржаўным выдавецтве.

Выстаўка арганізаваная пры падтрымцы Пасольства Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь, Іўдзейскага рэлігійнага аб'яднання ў Рэспубліцы Беларусь і дабрачыннай фундацыі Genesis Philanthropy Group.

Экспедыцыя на «Крыжоўкі»

Напрыканцы ліпеня ўдзельнікі краязнаўчага гуртка «Terra incognita» Пастаўскай гімназіі разам з сябрамі Таварыства беларускай мовы здзейснілі двухдзённую экспедыцыю ў паўднёвую частку Пастаўскага раёна. Мэта вандрожкі – вывучэнне прыродна-гістарычнага комплексу «Крыжоўкі» каля азёраў Доўжа і Варанец, на невялікай тэрыторыі якога змяшчаецца шэраг рэдкіх і ўнікальных для Беларусі аб'ектаў. Удзельнікі экспедыцыі даехалі на аўтобусе да вёскі Чарняты, а потым рушылі па Старамядзельскай дарозе ў напрамку на вёску Пятроўшчына. На шляху даваўся фарсіраваць раку Мядзелка, выпрабаваць моц ног асцём скошанай збажыны, прадзірацца праз беларускія «джунглі» з зарасніку вольхі, лазы і крапівы пад пагрозлівым гулам камароў і авадзеў.

Пасля ўсталявання лагера і абеду група зрабіла выхад, пад час якога былі абследаваны руска-германскі могілнік часоў Першай сусветнай вайны, папуляцыя капавых асінаў, дуб-волат, што, на жаль, памірае, былая гідратэхнічная сістэма Варанец – Мядзелка з падмуркам млына, бабровая «імперыя», маляўнічыя берагі возера Варанец.

Вечарам удзельнікі экспедыцыі адпачывалі: гулялі ў валейбол, купаліся, спявалі песні пад гітару, гулялі ў «стратэгію».

На наступны дзень вывучалася ўсходняя частка прыродна-гістарычнага комплексу «Крыжоўкі». Былі абследаваныя з фіксацыяй дакладных каардынатаў праз навігатар такія адметныя аб'екты, як германскі ўмацаваны раён Першай сусветнай вайны з сістэмай траншэяў, акупаў і жалезабетонных бліндажоў, месца былога сельскагаспадарчага вучылішча, падмурак маўзалея-капліцы У. Друцкага-Ліубецкага, помнік на месцы бою часоў Другой сусветнай вайны, унікальная сістэма з трох невялікіх рознаўзроўневых Сарочынскіх азёраў.

Вечарам група вярнулася ў Паставы.

У выніку праведзеных даследаванняў удалося сабраць дадатковы матэрыял пра цікавыя аб'екты комплексу «Крыжоўкі», вызначыцца з ніткай турысцка-экспедыцыйнага маршруту, які плануецца бліжэйшым часам уладкаваць.

Ігар ПРАКАПОВІЧ, кіраўнік экспедыцыі

І другая радзіма, і любімая справа, і каханне...

Дзесяць гадоў таму прыехаў у Рагачоўскі раён малады настаўнік гісторыі Мікалай Шэпелеў. Жыве і працуе ён у аграгарадку Побалава, што за два дзясяткі кіламетраў ад райцэнтра. У мясцовай сярэдняй школе Мікалай акрамя таго, што выкладае гісторыю, з'яўляецца кіраўніком музея ваеннай славы, вядзе гурток гістарычнага краязнаўства і факультатыву па асновах праваслаўнай культуры.

Захоплены любімай справай, ініцыятыўны і мэтанакіраваны энтузіяст, ён паступова зарадзіў гэтымі якасцямі і сваіх пад апекай – вясковых школьнікаў, многія з якіх сталі настаўнікаў незалежнымі памочнікамі ў даследчай і пошукавай дзейнасці. Разам яны паспяхова ўдзельнічаюць у раённых і абласных краязнаўчых алімпіадах і віктарынах, пры гэтым нярэдка займаючы прызавыя месцы, ходзяць у экспедыцыі, ездзяць на экскурсіі па гістарычных і святых месцах. Нягледзячы на тое, што прырытэтнымі напрамкамі ў рабоце педагога можна лічыць краязнаўства, ваенную гісторыю і гісторыю праваслаўя, да любога пытання, якое датычыцца гісторыі Рагачоўшчыны, Гомельшчыны, Беларусі ў цэлым, ён і яго вучні ставяцца вельмі адказна, скрупулёзна вывучаючы ўсё новае, цікавае. А што тычыцца свайго рэгіёна, дык Мікалай Іванавіч аб'ездзіў на ровары, зыходзіць пешшу ўздоўж і ўпоперак не толькі ўсё Побалава, але і наваколныя вёсачкі, пабываўшы практычна ў кожнай хаце. Па крупінках збіраючы

Мікалай Шэпелеў у музеі «Лёс салдата»

матэрыялы, сустракаючыся са старажыламі, знаёмчыся з культурай і звычаямі, малады гісторык і краязнаўца сабраў вялікую колькасць рэдкіх і ўнікальных музейных прадметаў, каштоўныя звесткі і факты з гісторыі побалаўскай зямлі, аб яе жытарах і ўраджэнцах.

Як высветлілася, Мікалай Іванавіч нарадзіўся ў 1981 годзе вельмі далёка ад тутэйшых месцаў – у горадзе Лабінск Краснадарскага края, у сям'і афіцэра міліцыі і медычнай сястры. З дзяцінства аддаваў перавагу гістарычнай навуцы, таму цалкам зразумеў быў і выбар прафесіі – пасля школы юнак паступіў на гістарычны факультэт Адугейскага дзяржаўнага ўніверсітэта ў Майкопе. Аднак пасля заканчэння ВНУ дыпламаванаму настаўніку гісторыі і права на радзіме прапрацаваць не давалася. Прыехаўшы ў Гомель

да бабулі, Мікалай некаторы час працаваў не па спецыяльнасці, потым нядоўга настаўнічаў у сельскай школе ў Веткаўскім раёне. Пакуль нарэшце, у 2008 годзе, не «пусціў карані» на Рагачоўшчыне. Якую, як і шчырых, добразычлівых і спагадлівых людзей, што жывуць у гэтым цудоўным краі, па яго прызнанні, палюбіў раз і назавжды, прыкіпеўшы душой і сэрцам. Тут жа, у Побалаве, знайшоў М. Шэпелеў і сямейнае шчасце. Цяпер у іх з жонкай Аленай расце сын Вячаслаў, якому дзевяць гадоў. У гэтым узросце пакуль яшчэ рана думаць аб прафесіі, хоць бацькі ў будучыні бачаць свайго спадкаемца ўрачом. Зрэшты, хацелася б даць ім час добра падумаць. А можа быць, усё-ткі ў гісторыкі?

Мікаіл ЛАРЫЧКАЎ, г. Рагачоў, Фота аўтара

Мікалай Фаўстын Радзівіл:

што мы ведаем пра яго?

Напэўна, не кожны дзятлаўчанин ведае, што ў нашым касцёле захоўваецца сэрца аднаго з уладальнікаў Дзятлава – Мікалая Фаўстына Радзівіла. Некаторыя лічаць гэты факт легендай, але ў кожнай легендзе ёсць доля ісціны. Хто ж ён такі і чаму яго цела захоўваецца ў Нясвіжскім замку, а сэрца (па легендзе) – у Дзятлаве?

Мікалай Фаўстын нарадзіўся 21 мая 1688 г. у Дзятлаве. Прадстаўнік княжацкага роду Радзівілаў герба «Трубы», сын вялікага літоўскага канцлера Дамініка Мікалая Радзівіла (1653 – 1697) і яго першай жонкі князеўны Ганны Марыяны Палубінскай. Вучыўся ў Нясвіжскім езуіцкім калегіуме. Пасля смерці бацькі ў 1697 г. апеку над ім і сярэднім братам Міхалам Антоніем атрымаў старэйшы брат Ян Мікалай. У 1699 г. разам са старэйшымі братамі паехаў за мяжу. Вучыўся ў Парыжы, у 1704 г. вярнуўся на радзіму.

Атрымаў у спадчыну Ковенскае староства. У перыяд Вялікай Паўночнай вайны (1700 – 1721) быў у баку саксонскага курфюрста і польскага караля Аўгуста II. Удзельнічаў у якасці дэпутата ў многіх сеймах (1718, 1720, 1722, 1726). Неўкі час выконваў абавязкі камандуючага войскамі Вялікага Княства Літоўскага. З 1729 г. – наваградскі ваявода.

Шматлікія маенткі Радзівіла і яго жонкі Барбары былі абцяжараныя буйнымі абавязкамі, таму іх сямейства не належала да ліку

вельмі заможных. Найважнейшым маёмасным набыткам Мікалая Фаўстына быў горад Бярдзічаў (цяпер ва Украіне).

У 1743 г. Мікалай Фаўстын фундаваў аднаўленне пасля пажару дзятлаўскага касцёла Ушэсця Найсвяцейшай Панны Марыі. Пасля смерці князя гэтую справу працягнула яго жонка.

Мікалай Фаўстын быў адукаваным і начытаным чалавекам, напісаў некалькіх працаў па гісторыі свету і народаў Еўропы, публіцыстычных твораў. Апублікаваны былі толькі яго каліграфічныя і пустазеллы.

Памёр у Дзятлаве 2 лютага 1746 г. і быў урачыста пахаваны ў радавой пахавальні ў Нясвіжы, а яго сэрца (паўторам, па легендзе) – у Дзятлаўскім касцёле Ушэсця Найсвяцейшай Панны Марыі.

Паводле інфармацыі, прадастаўленай Нясвіжскім музеем-запаведнікам, згадка пра тое, што сэрца Мікалая Фаўстына Радзівіла знаходзіцца ў Дзятлаўскім касцёле, знойдзена ў «Польскім слоўніку бягравічным» Эвы Шклярскай, а таксама ў кнізе А. Федарука «Старадаўнія сядзібы Гродзеншчыны» (Мінск, 2014).

Алена АБРАМЧЫК, навуковы супрацоўнік Дзятлаўскага музея

«Мы Сваёй Беларуссю Ганарымся!»

З 1 ліпеня да 30 верасня 2018 года філіял Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці» праводзіць Адкрыты конкурс фатаграфіяў і відэаролікаў «Мы Сваёй Беларуссю Ганарымся!», прымержаваны да Года малой радзімы.

Сярод задачаў конкурсу – далучэнне беларусаў да сваёй гісторыі і культуры, прапаганда ведаў пра выбітных беларускіх дзеячаў, матэрыяльную і духоўную гісторыка-культурную спадчыну Беларусі, дасягненні ў галіне навукі, аховы здароўя, эканомікі і іншае, выхаванне ў беларусаў пачуцця патрыятызму і гонару за сваю краіну, стымуляванне цікавасці да гісторыі і культуры беларускіх рэгіёнаў, пашырэнне магчымасцяў для творчай самарэалізацыі ўдзельнікаў конкурсу.

На конкурс прадастаўляюцца фатаграфіі, створаныя з выкарыстаннем лічбавай або аналагавай тэхнікі, а таксама відэаролікі, знятыя любімымі даступнымі сродкамі. Па выніках конкурсу будуць вызначаны лаўрэаты і пераможцы, якія атрымаюць дыпламы і памятныя прызы, у Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці пройдзе фотавыстаўка і прэзентацыя відэаролікаў удзельнікаў, якія сталі пераможцамі і лаўрэатамі. Палажэнне аб конкурсе можна знайсці па спасылцы <http://msbd.histmuseum.by/by/news/95>.

Работы ацэньвае прафесійнае журы ў складзе прадстаўнікоў устаноў культуры, адукацыі і інфармацыі, творчых саюзаў, духавенства, органаў дзяржаўнай улады, сродкаў масавай інфармацыі. Цырымонія ўзнагароджання адбудзецца сёлета ў кастрычніку ў Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці.

Праект арганізаваны пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Белая Русь».

Паводле інфармацыі арганізатараў

Сцяпан НЕФІДОВІЧ

Родная вёска

Часта баліш мне маленствам далёкім,
зеленню пышнай, буславым клёкатам,
першым каханнем, першым расстаннем,
сонцам і жытам, ясным блакітам,
птушак чародамі, што над балотамі,
звонкаю песняй, Прыпяццю весняй.
У суме і радасці чую да старасці:
пахнеш клубніцамі, пахнеш грыбамі
і зараніцамі, што на світанкі,
светлымі росамі, пахкімі ўкосамі,
квеценню белай, вішняю спелай.
Ліўні і замечі – ўсё ў маёй памяці.

(З літаратурнага альманаха
«Жырандоля», вып. 9, 2017 г.)

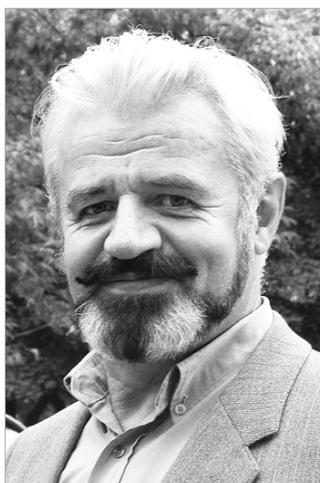
Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

«Я помніў вас, буслы і людзі...»

Уладзімір Куц нарадзіўся ў в. Чабаны на Глыбоччыне 13 лютага 1950 г. Школьныя гады прайшлі ў в. Чарневічы. Скончыў школу марской адукацыі ў Балтыйску, ваенна-марское вучылішча, служыў на атамных падводных лодках на флоте, вучыўся ва Усеаюзным юрыдычным завочным інстытуце ў Маскве.

З 1980 па 1983 г. быў сябрам літаратурнага аб'яднання «Зямля над акіянам» (г. Петрапаўлаўск-Камчацкі), з 1999 па 2016 г. – сябра Беларускага літаратурнага саюза «Палочка веть», з 2006 г. – удзельнік народнага літаратурнага аб'яднання «Надзвінне».

У. Куц – аўтар кніг «Круговорот», «Устье дорог», «Захавала памяць дні». Дзве першыя выйшлі на рускай мове, апошняя – па-беларуску. Яна сведчыць, што паэт вярнуўся

да сваіх каранёў, да вытокаў, да беларускасці, таму што

*Без родных слоў
на бацькавай зямлі
Паэты б безгалосыя былі.*

У кнізе яркава прасочваецца любоў паэта да радзімы – усёй Беларусі, Глыбоччыны, дзе нарадзіўся, і Палаччыны, дзе цяпер жыве. Не пісаць пра іх паэт не можа, бо

*...вечныя ёсць тэмы –
што тут варажыць:
Вечная Радзіма,
вечная прырода,
Маці і каханне –
Вечна будуць жыць!*

А як многа сказана ў вершы «Радзіма»!

*І куды б дарогі ні вялі,
На радзіму я кірую крокі,
Ведаю – на палачкай зямлі
Я ў жыцці не буду адзінокі.*

Родным мясцінам паэт прысвяціў і такія радкі:

*Ну хто бацькоўскай дом
забудзе?
Яго ў сэрцы я бярог,
І помніў вас, буслы і людзі,
І першы свой
жыццёвы крок.*

Вобраз маці – гэта сумленне паэта. У многіх вершаваных радках ён паказвае, што заўжды быў сагрэты любоўю маці:

*Адпачні, мой сыноч,
хутка ранне,
Ты стаіміся, нябось,
занямог?
Хай жа лёс не рыхтуе
зараней
Маіму табе цяжкіх дарог...*

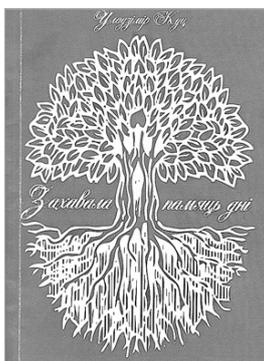
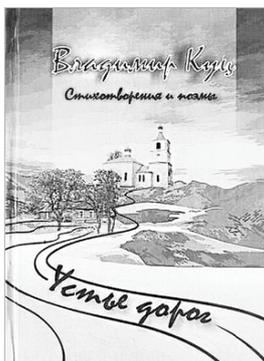
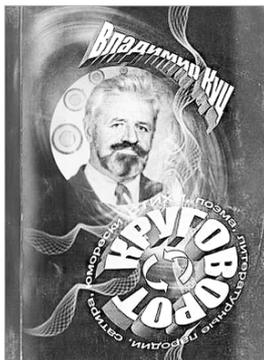
Гэта маці зберагла першую кнігу сына – буквар, які У. Куц знайшоў пасля яе смерці за абразамі:

*...Бо маю найкаштоўную
кнігу
Маці мне зберагла
і Гасподзь.*

Шмат вершаў У. Куц прысвяціў Ефрасіні Палачкай, Францыску Скарыну, Сімяону Паллакаму, Максіму Вагдановічу, Паўлюку Трусу, Аркадзю Куляшову, Петрусу Броўку.

Сёлета паэтычны зборнік У. Куца «Захавала памяць дні» намінуецца на Літаратурную прэмію імя Алеся Савіцкага, якая прысуджаецца Палачкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмай. Зычым яму поспеху!

*Валянціна СОПКАВА,
кіраўнік народнага
літаратурнага аб'яднання
«Надзвінне»
Людміла ФЭДАРАВА,
рэдактар аб'яднання*

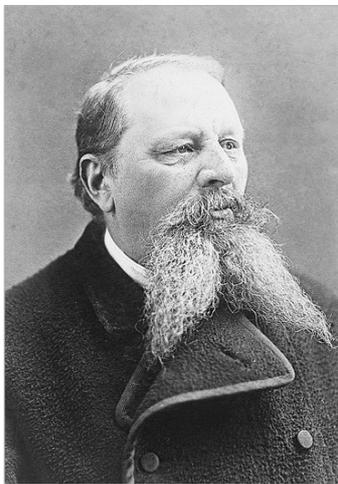
Прэзентацыя кнігі Уладзіміра Куца
«Захавала памяць дні»

«Вітаю, палеская вёска...»

Сёлета спаўняецца 200 гадоў з дня нараджэння аднаго з найталенавітых людзей нашага краю – Артура Бартэльса. Яго асоба – шматгранная. Паэт. Драматург. Нарысіст. Публіцыст. Мастак. Кампазітар. Урэцце, артыст.

Апошні з названых талентаў – эстраднага музыкі і выканаўцы шансона (унармальным значэнні гэтага жанру) – прынёс А. Бартэльсу прыжыццёвую славу і... спрычыніўся да забыцця пра творца пасля яго сыходу ў лепшы свет (1885). Так, перасталі гучаць песні, што напрыканцы жыццёвага шляху А. Бартэльса паланілі Рыгу і Кракаў, – і аўтар іх застаўся толькі ў памяці сваіх сучаснікаў, якіх, натуральна, да нашага часу таксама не засталос.
Нават не дапамог факт прыняцця верша «A tu jest Warszawa» А. Бартэльса ў якасці нефармальнага гімна Варшавы пасля зруйнавання горада напрыканцы Другой сусветнай вайны.

Між тым феномен творцы пры ўсёй тагачаснай тыповасці знаходжання ў двух літаратурных кантэкстах – польскім і беларускім – заслугоўвае ўвагі, падмацаванай мастацкім узроўнем шматлікіх твораў. А гэта: чатыры паэмы, сорак вершаў зборніка «Piosnki i satyry», сем п'есаў, пяць нарысаў пра паляванне на Літве. Намі яшчэ не знойдзены публіцыстычныя допісы. Акрамя таго, тры альбомы графічных малюнкаў, прычым сюэтна складзеных, з дасціпнымі каментарыямі; плюс адзін альбом каляровых «Літоўскіх тыпаў». Таксама ў апублікаваную і захаваную спадчыну А. Бартэльса ўваходзяць ноты з песнямі.

Не беручыся за вызначэнне ўзроўню працаў А. Бартэльса як мастака і кампазітара, мы можам высока ацаніць яго літаратурную працу. Перадусім – паэмы. Геаграфія аповедаў у іх мае вузкую лакалізацыю. Яны засяроджваюцца галоўным чынам на лясах Клецкай ардынацы Радзівілаў. А. Бартэльс, з'яўляючыся заядлым паляўнічым, пастацку апісаў гадавы цыкл паляванняў у беларускім лесе. Як заключае расійскі пісьменнік І. Корвін-Кучынскі, «ввільныя времена одинъ изъ лучшихъ охотниковъ на Литвъ, онъ создалъ мало извѣстную, но цѣнную и, пожалуй, единственную въ славянской литературѣ – охотничью эпопею». Тым самым яна становіцца адной з самых каштоўных у тагачасным кантэксце, для якога падобныя па выбары аб'екта ўвагі творы былі на працягу XIX ст. досыць распаўсюджаны ў польскай літаратуры. Але ці ўздымаліся іншыя аўтары да такой ступені сістэматызацыі і абагульнення?

Каштоўнасць паэмаў А. Бартэльса павышаецца яшчэ і дзякуючы іх суправаджальнаму тэматычнаму спектру. Ён ахоплівае, акрамя разгляду самой тэхнікі палявання ў бе-

ларускім лесе на працягу ўсяго года, раскрыццё быту паляўнічых (апісваюцца жыллё, сталаванне, даецца псіхалагічная характарыстыка асобаў і інш.), аналіз філасофіі і культуры палявання, адносны паміж

удзельнікамі палявання, а таксама апісанні беларускай прыроды. Аўтар паэмаў выходзіць на шырэішыя сацыяльныя высновы.

З улікам тэматычнага кантэксту важна, што чырвонай, магістральнай ніткай паэмных твораў і нарысаў А. Бартэльса становіцца ідэя так званага літвінскага патрыятызму. Пра што б ні гаварылася ў іх – усё зводзіцца да свайго, роднага, часта вузкарэгіянальнага. Рэгулярна гучаць словы пра Літву як пра найлюбимы ў свеце край з незаслужанай складанай доляй, ухваляюцца пэўныя элементы жыцця на ёй (акрамя магчымасцяў палявання, напрыклад, коні, кірмашы, яда, таварышы і нават слугі). У той жа час А. Бартэльсам прадчуваецца і цэласнасць краіны, якая неўзабаве назаўвесь Беларусі.

А. Бартэльс пачынае шлях да радзімы ў шырокім сэнсе з роднага кута. На ім засяроджваецца і галоўная ўвага аўтара, канцэнтруецца падзейны змест. Вёска Дзяніскавічы і яе наваколлі – радзівілаўскія лясы, балоты, лугі, дарогі, урочышчы – ледзь не дакументальна становяцца фонам для разгортвання аповеду (чаго вартыя дзясяткі тапонімаў, якія фігуруюць у творах). Прычым як прырода, так і людскія парт-

рэты падаюцца нярэдка ў якасці тыповых для ўсёй краіны.

У сувязі з гэтым выкажам смелае меркаванне, што месцам нараджэння аўтара стала менавіта гэтая славуная ў той час вёска (цяпер Ганцавіцкі раён). Галоўным аргументам з'яўляецца прызнанне самога аўтара ў аднайменнай з населеным пунктам паэме – «Дзяніскавічы»:

*Вітаю, палеская вёска,
Дзе зоры мне ззялі ярчэй.
Сплыла тут і першая слёзка
З дзіцячых нявінных вачэй.*

(пераклад Віктара Гардзея)

На наш погляд, менавіта ў той вёсцы з'явіўся на белы свет А. Бартэльс – 30 жніўня ці (хутчэй) 13 кастрычніка 1818 г.

Больш за тое, ёсць падзэрэнні, што А. Бартэльс быў пазашлюб-

ным сынам князя Радзівіла. Магчыма, гэтым і можна вытлумачыць той факт, што будучы творца атрымаў выдатную адукацыю: гімназія ў Варшаве, затым вучоба ў Санкт-Пецярбургу і Парыжы.

Аднак адметна, што паэт заўсёды вяртаўся ў родны кут. Спярша – наведваў, відаць, у сувязі са сваім хобі. Адзін з лепшых паляўнічых-літвінаў, ён задавальваў свой інтарэс у шыкоўных дзяніскаўскіх лясах. Пасля паўстання 1863 г. бываў там толькі ў думках. Яго чакаў лёс уцекача. Заключны жыццёвы адрэзак А. Бартэльс правёў у Кракаве. Там і спачыў – на Ракавецкіх могілках.

А. Бартэльс не быў арыгінальным для свайго асяродку – літвінскай шляхты – пры выбары мовы ў сваёй творчасці. Гэта была польская. Нягледзячы на гэта, творца не лічыў сябе палякам у сённяшнім разуменні, не раз праявіўшы сваю прыналежнасць да літвінскага народа. У недалёкай для тагачаснага – сярэдзіны XIX стагоддзя – будучыні літвінскага свядомасць трансфармуецца ў беларускую

тагачасна – сярэдзіны XIX стагод-

дзя – будучыні літвінская свядомасць трансфармуецца ў беларускую. Несумненна, роднай мовай народа, сярод якога А. Бартэльс прыйшоў на свет, ён валодаў. Аднак традыцыя пісьма на ёй тады толькі аднаўлялася. У аўтара «Дзяніскавічы» запісаў па-беларуску не выяўлена. Тым не менш, хоць яго творы і напісаныя на польскай мове, многія элементы ў іх указваюць на тое, што думае паэт па-беларуску. Гэта адбіваецца на ўсіх узроўнях мовы, а на лексіцы – найбольш кідка. Прычым аўтар ужывае не толькі знаёмыя сёння носьбітам беларускай мовы беларусізмы, але і дыялектныя словы, як укладаючы іх у вусны герояў, так і ў аўтарскай мове – дзеля фактаграфічнасці.

Перакладаў твораў А. Бартэльса на беларускую мову маем толькі два: Ф. Багушэвічам пераставораная байка «Свінні і бараны» і М. Арошчам – гумарыстычны верш «Дзяніскі абывральскі». Таму ў юбілейны год вельмі дарэчы яшчэ адзін перакладчыцкі здабытак, а менавіта – якраз паэма «Дзяніскавічы», апублікаваная ў № 3 «Дзяслова» ў пераставарэнні В. Гардзея.

Пісьменніцкія постаці нахталі А. Бартэльса сваёю творчасцю выступаць мосцікам, які злучае літаратуру на беларускіх землях першай паловы XIX ст., у многім польскамоўную, і літаратуру непасрэдна беларускую – якая стала класікай беларускага народа. Так, А. Бартэльс не прыйшоў да беларускамоўнай творчасці. І нават месцамі назіраецца адыход ад развіцця ў бок яе. Абумоўлена гэта было выкрунтасамі лёсу. Творца на працягу ўсяго свайго шляху знаходзіўся ў каардынатах дзюво літаратуры – польскай і беларускай. Тым не менш парасткамі менавіта апошняй у большай ступені сталі лепшыя творы А. Бартэльса. Ацэнка Я. Лёска творчасці Я. Баршчэўскага можа быць (з нязначнымі, непрычымовымі папраўкамі) арганічна экстрапаліраваная і на сёлёнага юбіляра: «Напісаны яны (творы. – А.Т.) папольску і былі надрукаваны ў Петербурзе ў 1844 – 1846 г. Усе яны жыццём узяты з беларускага жыцця і ў польскай літаратуры ня маюць і ня будуць мець вялікага значэння. Можна з пэўнасцю сказаць, што пісаліся яны папольску толькі дзеля таго, што беларушчына ў часы Баршчэўскага была ў поўным заняпадзе і іх нідзе ня можна было-б надрукаваць».

Пра ўзаемасувязь і ўплывы А. Міцкевіча на Якуба Коласа і Янку Купалу напісана шмат, гэты тэзіс запастулаваны. Яго дэтэрмінізм дзякуючы раскрыццю феномена А. Бартэльса (як і яго іншых сучаснікаў) угрунтоўваецца яшчэ больш. Названы напаязбыты творца арганічна ўпісваецца як у польскае прыгожае пісьменства, так і ў беларускую літаратуру, з'яўляючыся многімі бакамі сваёй творчасці даволі тыповым прадстаўніком свайго часу. Разам з тым А. Бартэльс мае важкія літаратурныя дасягненні з гледзішча не толькі гісторыі, але і эстэтыкі. Яго многія творы маюць мастацкую каштоўнасць і для сённяшняга дня. Таму гэтак важна (перадусім для беларускай літаратуры) вяртаць з забыцця такія імёны, перакладаць іх творы, аналізаваць гісторыка-літаратурныя здабыткі.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

Конкурс «Адвечнае»

Унтальянка — вёска са спеўнаю назвай

Працягваем знаёміць чытачоў з працамі пераможцаў
II Рэспубліканскага конкурсу «Адвечнае».

У школу я хаджу ўжо пяты год. Лепш сказаць — езджу, бо Мётчанская школа, што ў Барысайскім раёне, мае свой аўтобус для падвозу дзяцей з 14-і навакольных вёсак. Ходзяць на заняткі толькі дзеці з Новай Мётчы і са Старой Мётчы, з астатніх вёсак — ездзяць. Езджу і я, таму што жыву за 6 кіламетраў ад школы ў вёсцы з прыгожай назвай Унтальянка. Я думаю, што будзе цікава параўнаць гэтую назву з іншымі, дзе жыўць мае школьныя сябры: Леванова, Шобікі, Дроздзіна, Боркі, Чорны Восаў, Селішча, Аскеркі, Вялікія і Малыя Негнавічы, Грабло, Добрыцае, Ярацаўка, Ухалода. А ёсць наблізу яшчэ Паднеўка, Карма, Берня, Замужанне, Вягі...

Я вельмі люблю сваю родную вёску. Маленькая, усёго на тры вуліцы, з драўлянымі хатамі, акружанымі агародамі і садамі. З бяскошчымі прасторами жытніх, пшанічных і бульбяных палеткаў, якія пусцеюць увосень і засынаюць пад снежнай зімовай коўдрай, а вясною зноў пакрываюцца сакавітай зелянінай. Усё вакол блізкае, роднае, сваё. «Свае» нават назвы вуліц: Падлесная (бо вядзе да лесу), Садовая (знаходзіцца бліз калгаснага саду) і Школьная (аб паходжанні назвы здагадацца няцяжка).

Сёння ўжо няма ў маёй вёсцы ні крамы, ні клуба, ні бібліятэкі. І ад васьмігадовай школы, у якой вучыўся мой тата, засталіся толькі бярозы, пасаджаныя некалі яе вучнямі. Школы няма ўжо больш за 20 гадоў. Яна спачатку пераўтварылася ў

пачатковую школку, а затым закрылася, і яе драўляныя сцены разбурыліся.

Але для маёй сям'і памяць пра школу жывая, таму што на былым школьным двары мае бацькі пабудавалі дом, у якім і жыве цяпер мая сям'я: тата Сяргей Мікалаевіч, мама Ларыса Уладзіміраўна, мае браты Максім, Арцём і я — Аляксей. Тата працуе лесніком, а мама — бухгалтарам у Вяліцкім лясніцтве. Максім ужо мае сям'ю, гадуе дачушку Міланку, працуе на барысаўскім заводзе «Металіст». Арцём у гэтым годзе заканчвае Мётчанскую школу, дзе вучыся і я. На жаль, у нас ужо няма дзядуляў і бабуляў, а гісторыю нашай сям'і мы вывучаем па аповедах мамы і таты.

Мая мама нарадзілася ў і вырасла ў Барысаве, але з радасцю жыве ў вёсцы. Любіць Унта-

льянку і яе людзей, усім гатовая прыйсці на дапамогу. Яна вельмі клапоціцца пра тое, каб я добра вучыўся, каб рос справядлівым і сумленным. А яшчэ мае бацькі гавораць тым, што я займаюся ў фальклорным гурце «Берагіня», танчу і спяваю, іграю на музычных інструментах, удзельнічаю ў конкурсах і фестывалях. А я ганаруся сваімі бацькамі і ўдзячны ім за тое, што яны побач са мной у маім школьным жыцці. Яны заўсёды добрымі словамі згадваюць людзей, якія вучылі іх, і вучаць нас любіць і паважаць сваіх настаўнікаў.

З удзячнасцю ўспамінае тата сваю школу. Яе апошнім дырэктарам была Тамара Пятроўна Будовіч. У ёй працаваў таленавіты настаўнік-філолаг Валерый Васільевіч Захараў, які пасля кіраваў Барысаўскім педагагічным вучылішчам. Першай настаўніцай майго таты была Тамара Васільеўна Забоціна. Вольга Андрэўна Паляшчук выкладала матэматыку, Дзіна Георгіеўна Дзегцярова — мову і літаратуру. Фізкультуру вёў Яўген Сцяпанавіч Палашчук, музыку — Марыя Іванавіч Міхальчанка. Памятаюць унтальянцы Лідзія Нікіфараву Цыгалаву, Анастасію Яфімаўну Шчэрба...

Выпускнікі Унтальянскай школы сталі рабочымі заводаў і фабрык, урачамі, настаўнікамі. Многія засталіся працаваць у гаспадарцы саўгаса «Мётча». Ганарыцца вёска Васілём Уладзіміравічам Шышпаронам, які скончыў Мінскі інстытут лясной гаспадаркі і працаваў галоўным інжынерам у Беларускай упраўленні механізацыі. Унтальянскую васьмігодку закончыў і Аляксандр Іванавіч Касцюкевіч — кандыдат матэматычных навук, дацэнт Мінскага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

У кожнай вёсцы свая назва і свая гісторыя. Усе назвы цікавыя, але мне здаецца, слова Унтальянка адзначаюцца ад іншых тым, што яно быццам спявае! У музеі нашага гурта «Берагіня» ёсць расповед аб узнікненні нашай вёскі, запісаны ў 1980-я гг.

Даўным-даўно, калі разлягаліся вакол непраходных лясы ды балоты, прыблукнуў аднекуль з вайны салдат. Ні радні ў яго тут не было, ні жылля. І на ім нічога не было, апроч шнараў на целе, адзення вайсковага ды ботаў стаптаных. Нават зброі ніякай не было, затое вісела на плячы нейкая загорнутая ў поцілку скрыначка. У адной хаце салдата напалі, у другой — накармілі, у трэцяй — спаць паклалі. А калі зайшоў у чацвёртую — ярка на попрадкі трапіў. Жанкі прадуць кудзелю, а мужчыны вярочкі ўюць ды старадаўнія падзеі ўспамінаюць. Прывітаўся салдат, сеў побач, пачаў разгортваць поцілку сваю. І дастае адтуль нешта, чаго не бачылі яшчэ людзі тутэйшыя: быццам куфэрак невялікі, падрапаны ды пацямнелы ад дарожнага пылу. Толькі не куфэрак гэта аказаўся, бо меў рамяні скураныя, ды блішчэлі гузічкі-кнопкі з

суседзі пачалі падысяляцца: то адзін пабудуецца, то другі. Вось і вёска ўтварылася. Выйдзе музыка ўвечары, работу парабішы, сядзе на ганак, націсне на чароўныя гузікі... Узнімаюцца гукі ў паветра, пльвучы па ўсім наваколлі. А хто пачуе іх, спыняецца і паказвае ў той бок: «Вунь тальянка!» Так і пайшло, і спадабалася, і замацавалася — Унтальянка.

Я змалку чуў ад сваіх бацькоў пра тое, што мае прадзеда Пётр і Уладзімір былі ўдзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны. І калі працягаў легенду пра Унтальянку, уявіў на месцы салдата аднаго з іх, Пятра Адамавіча Касцюковіча 1903 г.н., які прайшоў усю вайну і вярнуўся ў родную вёску да сваёй сям'і. А пайшоў ён на фронт у 1941 г. адсюль, з Унтальянкі, дзе нарадзіўся і вырас. Дайшоў да Кенігсберга, але 6 лістапада 1944 г. быў цяжка паранены, страціў правую руку і вока, доўгі час праляжаў у шпіталі ў г. Друскінінкая.

Выпускнікі Унтальянскай школы сталі рабочымі заводаў і фабрык, урачамі, настаўнікамі. Многія засталіся працаваць у гаспадарцы саўгаса «Мётча»

У нашай сям'і з гонарам расказваюць пра яго ўзнагароды: медалі «За баявыя заслугі», «За адвагу», «За перамогу над Германіяй», «За ўзяцце Кенігсберга». Ордэнам Вялікай Айчыннай вайны І ступені мой прадед быў узнагароджаны за тое, што ў адным з баёў знішчыў два цяжкія і тры лёгкія танкі праціўніка.

Абодвух бакоў. А прыгледзеўшыся, можна было ўбачыць яшчэ ўзоры дзівосныя ды рознакаляровыя вочкі-шкельцы, што рассыпаліся на паверхні скрынкі. Прыгожа! А салдат паставіў скрыначку на калені, накінуў рамяні на плечы ды ўсім на дзіва як расцягне сваю скрыначку, як прабяжыць пальцамі па гузічках!.. Ніколі не чулі людзі такой музыкі. Падобная яна была і да гукі пастушковага ражка, і да звону гусліў, і да плачу скрыпкі. Быццам усё гэта разам сабралася і цяпер іграе суладна. І пачулі людзі ад салдата неверагодна прыгожую назву дзівоснай скрынкі — тальянка.

Нікуды не пайшоў салдат з гэтых краёў. Паважалі яго людзі, дапамагалі чым маглі. Ажаніўся музыка з мясцовай дзяўчынай, а кабсамоу гаспадаром быць, знайшоў сярод лесу палянку прыгожую ды ўтульную, хату там паставіў. Да яго

Так незвычайна склаўся лёс, што мой другі прадед, Уладзімір Дзмітрыевіч Шышпаронак, нарадзіўся ў 1913 г. таксама ва Унтальянцы, пайшоў на фронт у 1941 г., таксама ваяваў да 1944 г., скончыў вайну ў Кенігсбергу і ўдзельнічаў у вызваленні гэтага горада. Толькі адтуль ён не вярнуўся — прапаў без вестак. Аб гэтым паведамілі ваенныя службы ў адказ на запыт, які пасылаў яго дзеці. А так хацелася б, каб і ён, як прадед Пётр або як той салдат з легенды, вярнуўся да сваёй сям'і і дажыў да старасці. Уяўляю, колькі б ён мог бы расказаць сваім дзецям і ўнукам!

...А я вельмі хачу навучыцца іграць на гармоніку. Хачу радаваць людзей прыгожай музыкой. Хачу радаваць маіх бацькоў і братоў песнямі ў вучобе, добрымі ўчынкамі. Хачу, каб мною ганарылася мая любімая настаўніца Святлана Мікалаеўна. Хачу, каб ніколі не было вайны, каб дажывалі да старасці нашыя дзядулі і бабулі — без іх так сумна! Хачу, каб жылі і квітнелі нашыя вёскі, каб у кожнай была свая школа. Каб здаровыя і шчаслівыя былі нашыя самыя родныя людзі — тата і мама.

Аляксей КАВАЛЬЧУК,
вучань 5 класа Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу
дзіцячых сад — сярэдняй школы Барысайскага раёна
Кіраўнік — Антаніна АБРАМОВІЧ,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры

Паядналіся Сож і Дзясна

Выйшаў з друку калектыўны зборнік паэзіі «Десна», падрыхтаваны Саюзам пісьменнікаў Украіны сумесна з Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі. У кнізе накладам 1 000 асобнікаў змешчаныя творы больш як пяцідзiesiąці аўтараў.

— У зборнік увайшлі творы як вядомых сучасных паэтаў, так і забытых, якія зрабілі ў свой час значны ўнёсак у развіццё літаратуры, — расказвае старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Украіны Анатоль Міроненка. — Акрамя таго, у рамках двухбаковай дамовы аб творчым супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Саюзам пісьменнікаў Украіны ў зборнік уключаныя творы беларускіх паэтаў — членаў Гомельскага абласнога аддзялення СПБ. А з наступнага года «Десна» стане ўсеўкраінскім літаратурным альманахам «Літаратурны літопіс» — на яго старонках будуць не толькі паэтычныя творы, гэта будзе поўнамаштабны літаратурна-мастацкі фаліант.

Паэтычную Гомельшчыну ў зборніку прадстаўляюць старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, паэты Міхась Болсун, Ганна Атрошчанка ды іншыя. Іх творы прысвечаны надзённым пытанням жыцця, услаўляюць родную старонку, яе гісторыю, цудоўную прыроду і працавітых людзей.

Міхась СЛІВА

Гісторыя майго хросту

Мае бацькі Софія Сяліцкая і Даніл Капуцкі ў 1955 г. пабраліся шлюбам. Яны або два былі тады маладымі сувязістамі, самі родам з блізкіх да Маладзечна вёсак. Да шлюбу маці жыла ў гарадской сям'і свайго роднага дзядзькі Стаха (Станіслава) Язневіча і яго жонкі Вэрці (Веранікі). Яны мелі маленькую дачку Марысю і жылі ў драўляным доме, што

дабаецца, дык я зараз міліцыянера са зброяй сюды паклічу, вунь па калідоры ходзіць. Бяры і бяжы адсюль, чуеші!..» Давялося забраць... Пасля, праўда, «Соф'ю» выправілі на «Софію», а «Іванаўна» засталася. Як і ў многіх жыхароў былой Заходняй Беларусі. Дажыўшы да шаноўнага 81-гадовага ўзросту, мая мама раз-пораз успамінае гэтую гісторыю і расказвае яе дзецям і

дык ужо ведала: калі народзіцца дзяўчынка, назаве яе Людмілай. Яшчэ са школы ёй падабалася гэтае нязвычайнае для Заходняй Беларусі імя (магчыма, мама ўзяла яго з казачнай паэмы «Руслан і Людміла» Аляксандра Пушкіна?). І ва ўсім сельскім наваколлі імя такога ніхто не меў! Былі Зосі і Лёдзі, Рэгіны і Дануты, Гелены і Марыі... Дарэчы, прыгожае біблейскае імя Марыя мая маці ўжо ў сталым узросце – бабуляю! – узяла сабе пры канфірмацыі ў касцёле Святога Юзафа ў Маладзечне.

І вось 20 красавіка 1957 г. у радзільным аддзяленні Маладзечанскай гарадской бальніцы нарадзілася ў маладой мамы Зосі дзяўчынка. Буяла ясна! Маці і дзіця былі здаровымі, таму на чацвёрты дзень іх выпісалі.

А ў гэты ж час у сям'і дзядзькі Стаха старанна рыхтаваліся да падзеі... У дзень выпіскі да бальніцы пад'ехала таксоўка. У ёй сядзелі цётка Вэрці і яе даўня сяброўка Рэгіна Валінская. Апошняя было накіравана стаць маёй хроснай маці... Разам з маладой маці і дзіцяткам рушылі з Маладзечна ў бок мястэчка Лебедзева, амаль за паўтара дзясятка кіламетраў ад бальніцы. Там быў Лебедзеўскі касцёл, які нам па папярэдняй дамоўленасці таемна адмакнуў для хрышчэння былы святар. Ён, пазбаўлены ўжо ўладай права выконваць свае святарскія абавязкі, асмеліўся парушыць гэты несправядлівы загад і правёў абрад хрышчэння маленькай дзяўчынкы.

Па хрышчэнні я атрымаў новае, але па гучанні падобнае да «Людмілы» імя – Люцыя! Хросным бацькам, як прызначала мне нядаўна матуля, стаў сам святар... І калі паўстала пытанне запісу пра акт хрышчэння ў касцельнай кнізе, то, параўнаўшыся, вырашылі яго не рабіць – у мэтах бяспекі маладой маці і дзіцятка. «Я і хросная маці нідзе не працуем, а вось Зося працуе. Дазнаюцца – могуць звольніць ці яшчэ што горшае маладой сям'і зрабіць», – сказала, па ўспамінах маці, цётка Вэрці, сама родам з лебедзеўскіх мясцінаў.

На жаль, праз год мая хросная маці памерла. Яе бацька да вайны трымаў некалькі склапаў (магазінаў) каля сённяшняга Старога Места ў Маладзечне, а новая ўлада іх адабрала – маўляў, прыватнай уласнасці такіх памераў у БССР быць ні ў каго не павінна. Уся сям'я вельмі перажывала праз гэтую несправядлівасць...

Маладая сям'я – мае тата і мама (злева) каля дрэва

Дзякую за смелы ўчынак тайнага хросту маёй маці ў Хрысце Рэгіне Валінскай! А вось імя майго хроснага бацькі я пакуль не ведаю. Але таксама яму вельмі ўдзячная за падзвіг служэння людзям і Богу.

Дарэчы, калі сёння ў мяне пытаюцца: «Ты пахрышчана? У колькі гадоў?», я заўсёды з годнасцю адказваю: «Не гадоў... На чацвёрты дзень ад нараджэння».

Людміла (Люцыя) СІЛЬНОВА

Маленькая Людачка (Люцыя)

Маладая мама з маленькай стрыечнай сястрой Марысяй

стаю вокнамі на вялікі выган. Недалёка была плошча Свабоды з аўтавакзалам і царквой... Сёння гэта Старое Места. Дарэчы, па вуліцы Замкавай, што пачынаецца ад непазнавальна змененай за апошнія дзесяцігоддзі плошчы, знаходзіцца корпус былога кляштара трынаццатых («Орден Найсвяцейшай Тройцы»), схаваны ў нетрах агароджанай вытворчай тэрыторыі мясцовага завода.

Маю маці ў дзяцінстве, да вайны, усе звалі Зофія, Зося, Зоська. Расказвала, што калі ў 16 гадоў яна, вясковая дзяўчына, сірата – без бацькі – прыйшла атрымліваць свой першы дакумент – пашпарт, дык доўга адмаўлялася яго забраць. Бо там былі не яе імёны! «Я не Соф'я, а Зофія! І бацька мой не Іван, а Яні! Гэта не мой пашпарт!» – упарта перацэляла яна. Тады работніца ўстанова выршыла напужаць яе: «Бяры гэты дакумент! Нікага іншага табе не будзе. А не па-

ўнукам. У сям'і ж усе браты і сёстры, маці і пляменнікі звалі яе Зосяй і цёткай Зосіей – да сівых валасоў. Толькі працуючы тэлефаністкаю, яна была Соф'яй Іванаўнай – гэта было нібыта асобнае працоўнае імя.

Змалодсці мая мама была вельмі прыгожай тварам, да таго ж працавітай, у рабоце спрытнай, бо расла ў шматдзетнай сялянскай сям'і, па характары – рашучая, смелая. Яе як перспектыўную работніцу сувязі спачатку ўсё выпраўлялі вучыцца ў Маскву, высоўвалі на больш высокія пасады. Але яна не захацела быць начальніцай.

Хаця гэта было і забаронена ў далёкія 1950-я гг., мае маладыя маці з бацькам павяччаліся ў касцёле. І нават пахрышцілі мяне, як толькі я нарадзілася. Раскажу пра гэта падрабязней, бо некаторыя факты я даведала ад матулі толькі нядаўна.

Аказваецца, калі мая маці была цяжарная мною,

Цётка Вэрці (сядзіць злева) з дачкой і сям'ёй сястры Вальці Тадэлкай

Жнівень

10 – Міровіч (сапр. Дунаеў) Еўсцігней Афінагенавіч (1878 – 1952), рэжысёр, драматург, педагог, адзін са стваральнікаў беларускага тэатра, народны артыст Беларусі – 140 гадоў з дня нараджэння.

10 – Салігорск (1958), горад, цэнтр раёна Мінскай вобласці – 60 гадоў з часу заснавання.

11 – Русецкі Эдмунд Сігізмундавіч (1893, Мінскі р-н – 1938), дзяржаўны дзеяч БССР, удзельнік Першай сусветнай і грамадзянскай войнаў, правадзейны член Інбелкульту – 125 гадоў з дня нараджэння.

11 – Музей-сядзіба І.Я. Рэпіна «Здраўнёва» (Віцебскі р-н; 1988), філіял Віцебскага абласнога краязнаўчага музея – 30 гадоў з часу стварэння (адкрыты ў 1989 г.).

13 – Багатыроў Анатоль Васільевіч (1913, Віцебск – 2003), беларускі кампазітар, педагог і грамадскі дзеяч, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, Сталінскай прэміі другой ступені (1941), ганаровы грамадзянін Віцебска – 105 гадоў з дня нараджэння.

14 – Бірыла Сцяпан Сцяпанавіч (1903, Мінск – 1978), беларускі акцёр, народны артыст Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

16 – Бабкін Дзмітрый Васілевіч (1943), мастак-афарміцель, аўтар святочнага афармлення вуліцаў Мінска, генеральных рашэнняў мастацка-эстэтычнага пераўтварэння Мазыра – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Бяляеў Аляксей Мікалаевіч (1928 – каля 1980), акцёр, рэжысёр, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1976) – 90 гадоў з дня нараджэння.

16 – Чацверыкоў Віталь Паўлавіч (1933 – 1983), беларускі кінарэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1974) – 85 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў №28

Уздоўж: 1. Сябрына. 5. Чмок. 7. Песні. 9. Дружба. 10. Латы. 11. Любоў. 12. Віно. 13. Лоўж. 14. Крэн. 17. Граб. 19. Сноп. 20. Друг. 23. Сонца. 24. Заяц. 25. Зола. 26. Паказ. 27. Рэле. 28. Радасці.

Упоперак: 1. Спелеолаг. 2. Сі. 3. Бард. 4. Неба. 5. Чалавек. 6. Крысо. 8. Сяброўка. 15. Ранішнік. 16. Непагадзь. 18. Багацце. 20. Дазор. 21. Божа. 22. Стос. 26. Пі.

Уздоўж

1. Калектыўная паездка або шпацыр са знаўцам. 5. Пратэст, але без рэальных крокаў. 6. Прылада для закрыцця дзвярэй. 9. Знак паштовай аплаты. 10. Адзін з першых беларускіх кінасцэнарыстаў, паэзій – палітвязень, аўтар аповесці «Ноеў каўчэг» (пра ГУЛАГ). 11. Ганна... – паэтэса і партызанка. Яе імя названа Вілейскага раённай бібліятэка. 13. Найлепшы час для пачатку падарожжа. 15. Горад з палацам Бутрымовіча і Палескім універсітэтам. 17. Дзед у аповесці Міхася Лынькова «Міколка-паравоз». 18. Від агароджы. 19. Планета, а таксама і вёска ў Дзяржынскім раёне. 22. Гістарычная вобласць у даліне Ніла, агмень цывілізацыі ў 6-5 тысячгагоддзях да н.э. 23. Хутар пад Валожынам, слаўны музычнымі фестывалямі («Вольнае паветра»).

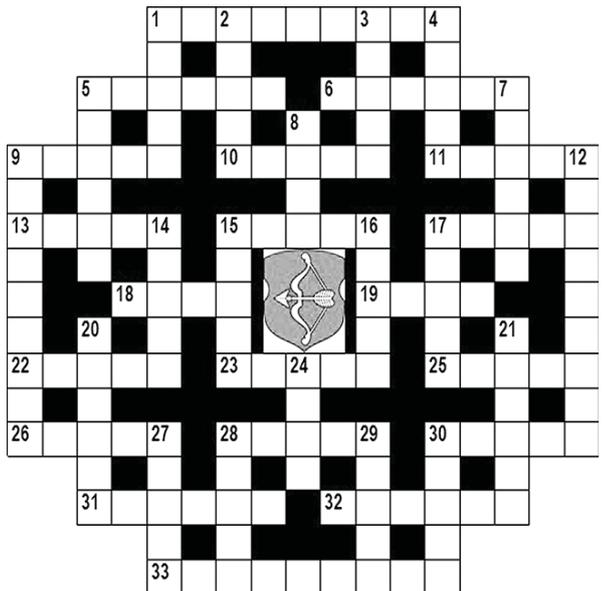
25. За што быў гатовы даць сто рублёў герой «Пінскай шляхты», якому пагражала лупцюка? 26. Ім засціляюць стол. 28. Гаспадарчая пабудова для харчоў, адзення і інш., вядомая больш у Заходняй Беларусі. 30. Невялікі мяшок. 31. Горад з Фарным касцёлам, пад герbam з алемем. 32. Буйны матылёк з крыламі ў крапінкі. 33. Вёска на Палесці, дзе настаяніцаў Якуб Колас (цяпер там літаратурна-краязнаўчы музей).

Упоперак

1. «Быў час, быў век, была...» (з паэмы Ведзьмака-Лысагорскага). 2. Ірыба, і курорт на Чорным моры. 3. Буйная вёска пад Бярозай; месца народзінаў Алены Разанава, Віктара Супрунчука... Карані Уладзіміра Высоцкага таксама адтуль. 4. Дзакратыўны куст, вельмі духмяны. 5. Валюта Венгрыі. 7. Адукацыя ў «мяккім» варыянце. 8. Пасудзіна, звычайна гліняная. 9. Вёска ў Шчучынскім раёне, знакамітая

сваёй царквой XVI ст. – помнікам абарончага дойлідства. 12. Ці не самая вядомая беларуская песня (аўтар – Уладзімір Тэраўскі, 1921). 14. Чыгуначны пуч. 15. Што выварвалі з попелу буднікі (палівачы і карытнікі)? 16. Аграгарадок у Пастаўскім раёне, былое мястэчка з касцёлам, якому звыш 400 гадоў. 17. Сукупнасць рытуальных дзеянняў. 20. Амаль тое, што талісман або амулет. 21. Халодны сельскагаспадарчы будынак; вялікая клец. 24. Узвышша, «трыбуна» ў сінагозе. 27. Вежа або калона. 28. Савецкі лідар – рэкардсмен па помніках у Беларусі. 29. «Афрыканская» кавалерыя ў французскім войску. 30. Былое мястэчка ў Іўеўскім раёне, дзе знаходзілася рэзідэнцыя караля Жыгімонта, а зараз сусінуюць касцёл і царква.

Склаў **Вольф РУБІНЧЫК**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у №1 за 2003 год)

ПАСЯЛЕННЕ – месца аселага жыцця людзей; населены пункт. Тыпы пасяленняў, іх структура размяшчэння, тапаграфія, планіроўка і забудова залежаць ад спосабу вытворчасці і грамадскіх стасункаў, што вызначаюць асноўныя рысы той ці іншай грамадска-эканамічнай фармацыі, а таксама геаграфічных фактараў (наяўнасць рэк, азёраў, зямлі, прыдатнай для апрацоўкі і г.д.).

Першыя пасяленні на тэрыторыі Беларусі адносяцца да часоў позняга

палеаліту. Гэта былі часовыя стаянкі старажытных родавых калектываў з жыллямі з камянеў і касцей буйных жывёлінаў (напрыклад, Бердыж, Юравічы). У мезаліце, неаліце і бронзавым веку колькасць пасяленняў павялічылася, яны сталі доўгатэрміновымі месцамі аселага жыцця людзей. Асноўны тып пасяленняў – паселішча з радковай або круговай забудовай. У раннім жалезным веку з распадам патрыярхальна-родавых стасункаў узніклі гарадзішчы (мысавыя, балотныя, узгоркавыя), што паступова ператварыліся ў абарончыя збудаванні – мелі валы, равы і драўляныя сцены. Характэрнае іх групавое размяшчэнне і наяўнасць побач адкрытых паселішчаў.

У IX – X ст. з фармаваннем класавага грамадства і аддзяленнем ра-

мяства і гандлю ад земляробства і жыллягадоўлі ўзнік новы тып пасялення – горад. Гарады сталі адміністрацыйна-палітычнымі, эканамічнымі і культурнымі цэнтрамі вялікіх сельскіх акругаў, іх архітэктурна-планіровачнае развіццё падпарадкоўвалася задачам абароны. Цэнтрам быў умацаваны дзядзінец, які абкружалі гандлёва-рамесніцкія пасады. Размяшчаліся часцей за ўсё ў сутоку дзюх рэк. У XIV – XVI стст. і паэзія многія гарады мелі складаную архітэктурна-планіровачную структуру, падзяляліся на раёны і прадмесці. Пабольшала горадабудуўнічая роля гандлёвай плошчы. У XV – XVII стст. узнікла вялікая колькасць мястэчак – пасяленняў з рысамі горада і вёскі. Асноўны тыпы сельскіх паселішчаў – дварышчы, вёскі, сёлы, пагосты, слабоды. Тыпы планіроўкі – бессістэмны і рэгулярны. У XVI – XVII стст. з правадзеннем валочнай памеры была ўпарадкаваная планіроўка многіх вёсак, з'явіліся новыя тыпы пасяленняў – фальваркі, ваколліцы, засценкі. Пасля адмены прыгону (1861) павялічылася колькасць хутароў. Асноўныя пасяленні ў савецкія часы – гарады, гарадскія і рабочыя пасёлкі, вёскі. Развіццё паводле адзінага комплекснага плана, заснаванага на сістэме групавога рассялення. Для ўсіх пасяленняў гарадскога тыпу складзены

перспектыўныя генеральныя планы, паводле генеральных планаў забудоваліся і многія сучасныя вёскі (Аснежыцы Пінскага, Верцялішкі Гродзенскага, Леніна Горачкага раёнаў і інш.).

У сярэдзіне 2000-х гг. у сувязі з прыняццем «Дзяржаўнай праграмы адраджэння і развіцця сяла на 2005 – 2010 гг.» у Рэспубліцы Беларусь з'явіўся новы тып пасялення – аграгарадок, што паводле задумы ініцыятараў павінен надаць новы штуршок адраджэнню сяла. Гэта добраўпарадкаваны населены пункт у сельскай мясцовасці, у якім створаная вытворчая і сацыяльная інфраструктура для забеспячэння сацыяльных стандартаў насельніцтва (з водазабеспячэннем, вуліцамі з цвёрдым дарожным пакрыццём, падвама да рабнічных і абласнога цэнтраў, устаноўмі абслугі асабістых падсобных гаспадарак насельніцтва ды ўстановамі культуры). Зазвычай у аграгарадку пражывае менш за тысячу чалавек. Першым створаным аграгарадком сталі Езэры Чарыкаўскага раёна. Планавалася, што да канца 2011 г. будзе завершанае стварэнне сеткі аграгарадоў, а іх колькасць перавысіць 1,5 тыс. Стаўленне да аграгарадоў неадназначнае і супярэчлівае. Апошнім часам у СМІ пашырэнца ўжыванне тэрміну «аграмасцэчка».

